

İLKOKULLARDA REHBERLİK ÜZERİNE BİR KRİTİK

Füsun AKKOYUN*

Ülkemizde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin henüz tam anlamıyla yerleştiği söylenemez. Bunun çeşitli nedenlerinden birisinin, bu hizmetin ne olduğunun hizmeti talep etmesi beklenen kişi ve kuruluşlar tarafından açıkça anlaşılmamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle alanda yapılacak olan yayımlar oldukça önem kazanmaktadır.

Bugüne kadar yapılan yayımların da sayıca çok sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Hem alanı tanıtmak hem de alana yetiştirdiğimiz ve yetiştireceğimiz elemanları yeni bilgilerle donatmak için daha çok yayına ihtiyaç vardır.

Bu yazı öncelikle bu düşünce ile ele alınmıştır. Ayrıca, alanda yapılmış olan bir yayındaki hatanın hem alanı tanıtmaya çalıştığımız kişiler hem de yetiştirmeye çalıştığımız adaylar tarafından yanlış anlaşılmasını önleme amacını gütmektedir.

ETİK SORUMLULUK

Ülkemizde henüz ilkökullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri başlamamış olmakla birlikte, bu konuda Türkçe yayım az olduğundan, Türk Eğitim Derneğinin 10 nolu bilim dizisinde yer alan B. Onur ve U. Öner'in "Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik Gereksinimleri ve Rehberlik İlişkileri" adlı bildiri yazıları ilk bakışta sevindiricidir. Ancak, aşağıda da açıklanacağı gibi; bunun 1950-60 yıllarının referanslarının kullanılarak ve o günün görüşünü yansıtan eski tarihli bir kaynağın (Don Dinkmeyer, "Elementary School Guidance and Classroom Teacher", Ed. J.R. Cochran ve H. Peters., *Guidance: An Introduction-Selected Readings*, Ohio, A. Bell ve Howell Com. 1972. s. 89- 98) mantık bütünlüğü bozularak, alanda önemli bir hata yapılarak, 'potpuri' şeklinde bir çevirisi olduğu görülmektedir.

* Prof. Dr. Füsun Akkoyun A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, EPH Bölümü Öğretim Üyesi.

Amerikan Psikologlar Derneğinin (APA) kurallarından birisi (Ilke 7), APGA'nın bir kuralı (D Bölümü, Madde 12), ve yine ülkemizdeki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin Etik Kuralları'na göre (4/1), bir kaynaktan alıntı yapıldığı durumlarda bunun belli bir kuralla belirtilmesidir. Dinkmeyer'in adı geçen yazısının ne metin içinde, ne de kaynakçada belirtilmediği görülmektedir. Ayrıca, yalnızca bu etik kural çiğnenmekle kalınmayıp, aşağıda da gösterileceği gibi Dinkmeyer'in görüşü yanlış yorumlanmış ve sınıf öğretmeni danışman ve terapist gibi ele alınarak alanda önemli bir hata yapılmıştır.

REHBERLİĞİN AMAÇLARI

Yazarlar, ilkokul çağında rehberlik ve psikolojik danışma başlığı altında s. 50'de şöyle demektedirler:

Bu dönemdeki rehberliğin amaçları şöyle sıralanabilir:

- 1- Öğrenciyi tanımak, gereksinimlerini bilmek. Eğitim programlarını bu gereksinimlere ve özelliklere göre düzenlemek.
- 2- Öğrencilerin güçlü yönlerini, yeteneklerini olduğu kadar, uyumsuz davranışlarını, yetersiz yönlerini de erkenden tanımak.

Bu iki temel nokta dikkate alınarak uygulamada şu konularda etkinlikte bulunmak, önemler almak, teknikler geliştirmek söz konusudur

- a) Öğretimin bireyselleştirilmesi,
- b) Öğrenciyi tanıma teknikleri,
- c) Sınıf içinde terapi.

Dinkmeyer ise s. 91'de şöyle demektedir:

The broad objectives of elementary school guidance include:

- 1- To assist teachers in meeting the needs of all students in intellectual, personal, and social areas. To promote understanding of the individual and encourage adaptation of the program to specific needs, purposes, interests, and maturities.

2- To promote the early identification of both individual strengths and talents as well as individual liabilities or deviations.

Burada 2. maddeler aynıdır. Alıntı gösterilmemiştir. 1. maddede ise bir farklılık bulunmamaktadır. Yalnızca, Dinkmeyer'in 1. maddesindeki ilk cümle atlanmıştır. Dinkmeyer, bu ifadeden de anlaşılacağı gibi öğretmenleri ilkokul rehberliğinde programın bir parçası olarak ele almaktadır. Yazarlar ise daha sonra da gösterileceği gibi öğretmeni danışman gibi ele almaktadırlar.

Çeviri şu şekilde devam etmektedir:

a) Öğretimin Bireyselleştirilmesi

İlkokulda öğretim öğrencilere yardım amacıyla bireyselleştirilmelidir. Eğitim programı çocukların kendilerini tanıyabilmelerine, yetenekleri, ilgileri, başarıları ve olanakları arasındaki ilişkiyi görebilmelerine olanak sağlamalıdır. Çocuğu tanımanın tek yolu onun yaşam üslubunu (life style) anlayabilmek ve böylece ona yaklaşma yollarını bulmaktır. Yaşam üslubu çocuğun mantığını ve kendine özgülüğünü tanımayı sağlar. Bazı yaşam üslubu örnekleri şunlardır: "Diğer çocuklardan daha fazla varolma ihtiyacında olma", "kendi yetersizliklerini sergilemeye istekli olma", "heyecan isteme", "kendi kurallarını koyma", "desteklenmeye ihtiyaç duyma", vb. Eğer öğretmen çocuğun kendine özgü yaşam üslubunu tanıyabilirse onunla yürüteceği çalışmalarda daha etkili olacaktır. Sınıf içinde öğretmenin yapacağı rehberlik, öğrencinin rehberliğe ihtiyaç duyduğu konuları saptamak ve davranışlarında gerekli değişimi sağlamaktır. Bu konuda en önemli nokta öğretmen-öğrenci ilişkisidir. Bu ilişki karşılıklı amaçların belirlenmesiyle mümkündür, karşılıklı güven ve saygı bu ilişkinin temelini oluşturur. Değişme sorumluluğu ise çocuğun kendisindedir.

Dinkmeyer ise, rehberliğin amaçlarını bu şekilde belirledikten sonra bir öğretmenin rehberlik programının bir parçası olarak görev yapabilmesi için bilmesi gereken gelişim ilkeleri'ni açıklamaktadır. Bunlar; bütünlük (holism), güdülenme, çevre, grup ve yaşam şekli (life style) olarak belirlenmiştir.

Aşağıda görüleceği gibi yazarlar yukarıdaki paragraftaki ilk iki cümlelerin dışındaki tüm cümleleri Dinkmeyer'den alıntı göstermeden almışlardır ve de gelişim ilkelerinin gözönüne alınması ile danışma tekniklerini birbirine karıştırmışlardır. Oysa, Dinkmeyer, daha sonra da görüleceği gibi teknikleri ayrıca ele almaktadır.

The Style of Life

The style of life is a unifying principle which helps us comprehend the consistent movement the child makes toward certain goals. This style of life is the frame of reference of all his attitudes. It reflects his private logic and basic convictions. The style of life helps us to become familiar with the child's private logic and uniqueness. Some styles of life may be characterized as "those who need to be more than others," "those who are willing to demonstrate their inadequacy," "those who mainly want excitement," "those who set their own rules," and "those who are committed to provoking" (Mosak & Shulman, 1962). As the teacher becomes aware of the specific style of life of a child, she can function more effectively in working with him.

Guidance in the Classroom

The teachers' guidance role may be described in terms of identifying guidance needs and changing attitudes and behavior. It is crucial that they develop an effective relationship with children. This relationship should be characterized by a mutual alignment of goals and purposes. Mutual trust and mutual respect are essential conditions. The responsibility for change resides in the pupil.

Teknikler

Yazarların bu şıkında yazdıkları, Dinkmeyer'in s. 94'deki tekniklerin anlatımı ile aynıdır. İlk iki cümle doğrudan çevridir. Dinkmeyer'in ondan sonraki cümleleri özetleyerek geçirilmiştir ve giderek anlam değiştirilmiştir.

b) Öğrenciyi Tanıma Teknikleri

Öğretmenin öğrenciyi tanınmasında ve anlamasında "gözlem" önemli bir yaklaşımdır. Gözlem yoluyla öğretmen öğrencisinin yaşam üslubunu anlayabilir. Çocuğun davranışları onun güdülerini saptamada ipuçları verir. Çocuğun gözlemlenmesinde sözsüz davranışların saptanması da önemlidir. Çocuğa anımsayabildiği ilk anılarını anlatırma tekniğine de başvurulabilir. Çocuğun aile yapısı, aile içindeki kendi yeri ile ilgili alguları da ipucu oluşturur. Ayrıca "Bilin bakalım, bu kimdir?", "Bunlar kimler?" gibi envanterler de kullanılabilir. Yarım bırakılmış öykü ya da cümle tamamlama teknikleri de uygulanabilir. İlkokulda çocuk sanat etkinlikleri, oyunlar, oyuncaklar aracılığıyla da tanınabilir. Eğer okulda bir danışman psikolog varsa öğretmenin bu teknikleri uygulaması ve bulguları yorumlaması daha kolay olur. Öğretmen ile danışmanın işbirliği bu çalışmayı daha verimli kılacaktır. Ayrıca, ilkokuldaki çocuk henüz bağımlı olduğu için sorun çözmede yardıma ve desteğe gereksinimi vardır. Öğretmen ya da danışman, planlar yapma, seçenekleri belirleme, karar verme süreçlerinde çocuğun sorumluluğunu paylaşmak durumundadır. Burada önemli olan nokta, çocuğun gelişmesine ve doyum sağlamasına yardımcı olmaktır.

Dinkmeyer ise s. 94-95'de teknikleri şöyle anlatmaktadır:

Techniques For Identification

One of the skills available to all teachers is that of observation. Observation is most meaningful when one has a comprehensive understanding of personality and is able to see behavior in relationship to a style of life. Systematic anecdotal records are an aid in the identification of guidance needs. Suggestions regarding adequate anecdotal records emphasize the importance of presenting a word-picture of an incident in the life of the child (Dinkmeyer, 1965). Teachers must become aware that the behavior of the child provides an excellent opportunity for developing insight into his motives. If behavior is understood in its unity as being purposive,

then the actions of the child express his attitudes, goals, and expectations. This emerging pattern indicates the motives of the child.

There are a number of techniques that can be mentioned briefly at this point which require further study. These would include sociometrics, pupil questionnaires such as "Guess Who" and "Who Are They?", incomplete stories or sentence completion tests, and the Pupil Interest Inventory. Early recollections—the earliest specific incidents the child can recall—are most revealing of the child's self-concept and his attitude toward life. The place of the child among the siblings, family constellation, and particularly his perception of his position, provide clues in understanding his behavior.

All of these techniques can be used to assist the teacher in systematically understanding the values, goals, and motives of children. Teachers can be assisted in this type of study by the use of an organized child-study outline. The case study and discussion by the entire staff can be most profitable. After the collection of this data the teacher should begin to have available some answer regarding the child's purposes and values. He should be able to assess the developmental tasks that the child is presently concerned with. Most of all, he should be able to come up with some specific ideas about more effective corrective actions to utilize in future interactions with the pupil.

Yazarlar, "Eğer okulda bir danışman varsa bu teknikleri uygulaması ve bulguları yorumlaması daha kolay olur. Öğretmen ile danışmanın işbirliği bu çalışmayı daha verimli kılacaktır." demektedirler. Dinkmeyer ise okulda danışman olmadan bir öğretmenin sınıfta rehberlik yapabileceğini *ifade etmemektedir*. Burada yazarların Dinkmeyer'in yazısını temel olarak almakla birlikte onunla önemli görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir.

Daha sonra c çıkında "sınıf içinde terapi" demektedirler. Dinkmeyer ise bundan sonra "davranış ve tutumların değişmesi için teknikleri" ele almaktadır. Burada bir sınıf öğretmenin bu görevi yerine getirebilmesi için bilmesi gereken temel rehberlik bilgilerini ortaya koymaktadır. Yazarlar ise bu kısmı çevirmeden atlayarak önemli bir bilgi

kaybına ve öğretmenin psikolojik danışman gibi anlaşılmasına neden olmaktadır.

ÖĞRETMEN TERAPİ YAPIYOR?

c) Sınıf İçinde Terapi

Öğretmen sınıf içinde belirli sağaltım tekniklerini kullanabilir. Öğretimin bireyselleştirilmesi, çocuğun amaçlarının saptanması ile oluşan öğretmen-öğrenci ilişkisi, daha sonra birlikte plan yapma ve değerlendirme etkinliğine olanak verir. Ayrıca bir sorun belirdiğinde grup içinde planlanmış tartışmaların yürütülmesi de grubun beklentilerini tanımada yardımcı olur. Öğretmen -aşağıda açıklayacağımız- "bibliyoterapi" tekniğine de başvurabilir. En önemli teknik ise "yüreklendirme"dir. Yüreklendirme süreci içinde öğretmen, çocuğun kendini değerli hissetmesine yardımcı olur ve onda güven duygusunun gelişmesini kolaylaştırır. Öğretmen sınıf içinde başarısızlıktan çok başarılı olma fırsatlarını yaratmalıdır. Öğretmen öyle yaşantılar hazırlamalıdır ki, çocuk bu yaşantılar içinde başarı duygusunu geliştirebilmelidir. Bu süreçte en önemli nokta çocuğun olduğu gibi kabul edilip değerli bulunmasıdır. Böylece çocuk kendi benlik saygısını geliştirecektir. Öğretmen, öğrencinin çalışması tam ve mükemmel olmasa bile, ona belirli bir güç harcadığı ve bir işi yürüttüğü duygusunu verebilmelidir. "Grup", çocuğun gelişimini ilerletmek için kullanılacak, çocuğun grup içindeki yerinden emin olması sağlanacaktır. Öğrenciyi canlı ve enerjik hale getirmek için öğretmen "ilgiler" den de yararlanır. Çocuklar sadece bir şeyler öğretilecek kişisiz yığınlar değildir, dolayısıyla öğretmen çocuğa saygı duymalı ve ona iyi niyetle yaklaşmalıdır. Çocuğun davranışlarının anlaşılmasında psikolojik yaklaşım zihinsel yaklaşımdan daha fazla tercih edilmelidir. Özellikle çatışmalı ve sorumlu durumlarda öğretmen çocuğun bir "iç-görü" kazanmasına yardımcı olmalıdır. Böylece çocuk kendi mantığıyla karşı karşıya gelecek, değişmek için var olan olasılıkları görecektir, yeni amaçlar oluşturabilecektir. Burada öğretmen "şu da olabilir mi?", "mümkün mü?" gibi imalarla çocuğa yardımcı olur. Eğer okulda bir

danışman varsa, onunla sınıf öğretmenin işbirliği ile yürütülen bir program daha canlı ve yeterli olabilir.

Dinkmeyer ise sınıf içinde terapiden danışmanın hazırladığı bazı programların öğretmen tarafından danışmanın denetiminde kullanılmasını kastedmektedir. Aşağıdaki ikinci paragraf atlanırken mesajın tamamen kaybedildiği görülmektedir.

Classroom Therapy

The teacher can engage in certain corrective or therapeutic techniques himself. After assessing the individual's capacity and purposes, attempts should be made to individualize instruction. This can be done by teacher-pupil planning and teacher-pupil evaluation. This program involves selfselection and pacing. In some instances the use of programmed materials and programmed instructional techniques will assist in the individualization of instruction. Teachers should become increasingly aware of the technique of bibliotherapy—the use of a book to help the child in understanding a personal problem. The regular use of group discussion on a planned basis in the classroom as problems occur is helpful in establishing group expectations (Dreikurs, 1957).

There is need for an increased utilization of group guidance material and process (Goldman, 1962). A number of commercial materials are now available from various publishing houses. Some school districts have also developed their own curriculum guides in group guidance. The Ojemann materials from the University of Iowa provide an excellent sequential program in self-understanding (Ojemann, 1961).

Dinkmeyer'in daha sonra aktardığı önerilerin de sınıf içinde terapi başlığı altında özetlendiği görülmektedir.

The Most Effective Technique: Encouragement

One of the most effective techniques of the classroom teacher is the utilization of the process of encouragement (Dinkmeyer & Dreikurs, 196). Here he helps the

child to feel his worth and facilitates the development of his security. He provides more opportunities in the classroom for success than for failure, actually arranging experiences so that the individual develops a sense of accomplishment. It becomes important in this process that children are valued and accepted as they are. Having this faith in the child's ability enables him to build his own self-respect. This type of teacher recognizes a job well done and is willing to give recognition for effort, even when work is not complete or perfect. The group is used to enhance the development of the child. It is important that the child be helped to be sure of his place within the group. The teacher utilizes interests to energize instruction. Emphasis is placed on recognizing and focusing on assets.

Some children can be most effectively assisted if they are permitted to experience the consequences of the situation. As an individual becomes impressed with the disadvantage of disregarding order, it is not necessary to become personally involved in punishment. The consequence can frequently express the power of social order which goes far beyond that of any individual teacher. The creative teacher will find many opportunities to utilize natural and logical consequences (Grunwald, 1955).

Respect and Responsibility

The therapeutic approach implies that the teacher is kind and firm, respecting both himself and the child. He teaches individuals and children, not subjects. He is alert to non-verbal behavior that reveals the goals of the child's psychological movement. This teacher uses responsibility to enhance the individual's development. The psychological approach is preferred to the logical approach. He does not require the child to earn responsibility first, but he uses responsibility for the therapeutic effect it may have on the irresponsible child. This teacher sets limits early and if possible has the rules and limits developed by the group. When

there are violations he permits the consequences to occur instead of talking about what might happen. At times the teacher can with particular effectiveness, use disclosure to give the child insight into his own goals. He may confront the child with his current goal and his private logic and enable him to see the possibilities for change to more efficient goals and logic by saying, "Could it be?" or "Is it possible . . ." and then alluding to the child's goal. This is followed by assisting the child to clarify his purposes and see alternatives.

The teacher then becomes a part of a broad-based guidance program. This guidance program typically consists of: Pupil Inventory and Pupil Appraisal, Guidance Consulting, Counseling-Individual and Group, Group Guidance and Information Services, and Coordination and Research.

Dinkmeyer sayfa 97'de "The teacher then becomes a part of a broad-based guidance program" derken, yazarların bu ifadeyi kaçırdıkları anlaşılmaktadır. Türk Eğitim Derneğinin adı geçen toplantısında daha sonraki panelde yazarlardan Dr. Uğur Öner'in bu konuda kendisine yöneltilen bir soru üzerine şu cevabı verdiğini görüyoruz: "Yani öğretmen bazı bilgileri, becerileri çocuğa kazandırmakla sorumludur. Yani öğretmen bir psikolojik hizmet veren bir uzman değildir diyebiliriz. Ancak bu yaklaşım yanlış olur (s. 68)".

Öğretmen-öğrenci ilişkisi bir danışma ilişkisi değildir (Grant, 1960). Bununla beraber, ilkokullarda rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde öğretmenlere bazı roller verilmektedir. Gordon (1972) bu rolleri üç grupta incelemektedir. Birincisinde, öğretimle rehberlik ve danışma hizmetleri birbirlerinden tamamen ayrılmıştır. Öğretmen bu iş için yeterli görülmez. İkincisinde, öğretmene bilgi toplayıcılık rolü verilmektedir. Üçüncüsünde ise, sınıf danışmanı olarak ele alınmaktadır. Ancak, burada yüklenen görev öğretimin bir parçası olarak bazı rehberlik programlarını uygulayabilmek şeklindedir. Yazarların ortaya koyduğu gibi bir danışmanlık rolü kastedilmemektedir.

Amerikan Okul Danışmanlar Derneği (ASCA, 1978), ilkokulda danışmanların rolünü çocuklara yardım etmek üzere geliştirilen programların uygulanmasında öğretmenlere ve ebeveynlere yardımcı olmak olarak tanımlamaktadır. Danışman bu rolünü yerine getirmek için çocukların gelişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere bireysel olarak veya

küçük gruplarla çalışır, kişiliğin duygusal yönü üzerinde odaklaşan sınıf rehberlik faaliyetlerini hazırlar ve bu programları uygulayabilmesi için öğretmenlerin beceri geliştirmelerine yardımcı olur (Tolbert, 1982).

Sonuç

Önemli bazı yazıları dilimize kazandırmak, etik kurallar gözetilmediğinde alana bir katkı olabilir. Ancak, özet çevirilerde (eğer çevirmenler alanı iyi bilmiyorlarsa) önemli düşünce hatalarına düşülebilmektedir. Ayrıca, çevirilecek olan yazıların seçilmesi de dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bazen çok eski ancak alana önemli bir katkı getiren yazıları çevirmekte yarar vardır. Dinkmeyer'in adı geçen yazısı ise hem çok eskidir (orijinali 1967'de *The Elementary School and Guidance* adlı dergide yayımlanmıştır) hem de katkı bakımından pek anlamlı görünmemektedir. Oysa, Dinkmeyer'in daha sonraki yıllarda geliştirmiş olduğu STEP (Systematic Training for Effective Parenting) programı ilkokullarda rehberlik faaliyeti olarak kullanılan popüler bir programdır (Tolbert, 1982). Günümüzde rehberlik faaliyetlerinde program geliştirmeye ve bunların etkililiğini incelemeye önem verilmektedir. Özellikle de ebeveynler için hazırlanan programlarla sonuçta çocuğun gelişim görevlerini yerine getirmesinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- American Personnel and Guidance Association, (1974). *Ethical Standards*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- American Psychological Association (1977). *Ethical Standards of Psychologists*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- American School Counselor Association, (1978). "The Unique Role of the Elementary School Counselor", *Elementary School Guidance and Counseling*, 12, 3, 200-202.
- Gordon, I.J., (1972). "Elementary Guidance: Historical and Prospective Models", Ed. J.R. Cooran ve H.J. Peters, *Guidance: An Introduction-Selected Readings*, Ohio, A. Bell ve Howell Com., 99-106.
- Grant, C.W., (1960). "The Teacher-Student Relationship is Not Counseling", *Journal of Counseling Psychology*, 7, 2, 148-149.
- Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (1995). Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışanlar için Etik kuralları, Ankara.
- Tolbert, E.L., (1982), *An Introduction to Guidance: The Professional Counselor*, Little, Brown and Company, Boston, Toronto.